

districte, cu accent pe procesul de constituire al elitelor românești, subiect cu multiple fațete de interpretare vizavi de statutul iobagilor de cetate, al cnezilor, ulterior al nobililor români. Pentru a demonstra funcționare unui asemenea district cercetătorul ia în dezbateră cazul cel mai elocvent, cel al districtului Caransebeș, care oferă tiparul concludent al unei unități administrative cu identitate proprie, chiar dacă scaunul său de judecată s-a aflat alternativ sub autoritatea comitelui de Timiș sau a banului de Severin.

În sfârșit, ultimul capitol este dedicat de Zoltan Iusztin banatului de Severin, fiind vorba mai puțin de o analiză a formulei teritorial-administrative și militare a acestui banat, cât mai degrabă un istoric al cetății Severinului și a ținutului din jurul său – măr al discordiei timp de mai bine de un secol între coroana maghiară și domnitorii Țării Românești. Sunt coroborate diversele opinii și interpretări avansate până acum în istoriografia română și maghiară, autorul propunând propriile sale concluzii care nuanțează teoriile avansate până în prezent, în special în ceea ce privește modalitățile diferite în care cele două structuri statale s-au raportat la acest ținut de graniță.

În consecință, lucrarea de față se constituie într-o valoroasă contribuție istoriografică, ce îmbină analiza izvoarelor documentare și istoriografice cu interpretarea comparată a informației, rezultând un demers istoric ce are menirea de a clarifica sub numeroase aspecte realitățile politico-administrative ale Banatului medieval. În peisajul istoriografic al Banatului, pasibil de necesare completări de pagini încă nescrise, lucrarea lui Zoltan Iusztin răspunde unor firești semne de întrebare ridicate de particularitățile unui ținut de graniță, aflat mereu la întretăierea mai multor centri de putere, cu ambiția restauratorului de istorie și cu armele metodologice care i-au permis accesul la izvoarele edite și inedite pe care și-a întemeiat discursul științific. Metoda de cercetare dovedește acuratețe și atenție pentru detaliu, ceea ce face din această carte o lectură interesantă și, totodată, binevenită.

Ligia Boldea

Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România*, vol. III, *Documente Nicolae Ceaușescu (1972–1975)*, Editura Polirom, Iași, 2016, 805 p.

Volumul III continuă seria publicării de documente privitoare la istoria comunismului din România, atât de necesare specialiștilor care cercetează această perioadă istorică. Documentele publicate în cadrul lucrării evidențiază situația dar și deciziile care au fost luate de către conducerea PCR și a

statului român în domeniul economic, social, cultural, precum și relațiile dintre partid și securitate. Astfel, în cadrul ședinței de analiză a activității Consiliului Securității Statului din februarie 1972, liderul comunist român s-a referit la necesitatea lichidării politice și organizatorice a grupării legionare din străinătate, Ceaușescu fiind nemulțumit și de modul în care conducerea Securității îl informa asupra evenimentelor care se petreceau, acestea fiindu-i aduse la cunoștință “cu întârziere și...întâmplător”. Totodată el cerea ca să fie informat asupra tuturor arestărilor cu caracter contrarevoluționar, politic, subliniind că “eu înțeleg necesitatea de arestare, dar vreau să cunosc toate motivele acestor arestări.”

În același timp, Nicolae Ceaușescu își exprima nemulțumirea față de activitatea direcției de securitate care era însărcinată cu asigurarea securității demnitarilor, arătând că aceștia “până când se dau jos din mașină poți să omori omul de 100 de ori. Cîteodată, cînd sar din mașină, le cade și arma jos” (doc. 2).

În martie 1973, Securitatea a fost afectată de un grav scandal, în urma sinuciderii medicului personal al lui Nicolae Ceaușescu, prilej cu care s-a descoperit că Direcția a 8-a strângea informații, inclusiv medicale, privind conducerea partidului. În urma cutremurului declanșat s-a dispus destituirea ministrului de Interne, Ion Stănescu, și înlocuirea lui cu Emil Bobu, dizolvarea Direcției a 8-a și reorganizarea ei, scoaterea tuturor documentelor, notelor informative privitoare la conducerea de partid și de stat, la membrii Comitetului Central, din arhivele Ministerului de Interne și predarea acestora Comitetului Central în vederea lichidării lor. Totodată se interzicea solicitarea de informații despre conducerea de partid și membrii Comitetului Central, iar în cazul primirii unor informații scrise sau verbale, acestea urmau a fi prezentate secretarului general. Totodată dosarele de sănătate ale conducerii de partid și de stat trebuiau păstrate fie la Comitetul Central, fie de către cei în cauză (doc. 11).

În anul 1974 liderul comunist român decidea că “nici un om nu mai poate fi angajat în turism ca ghizi, nici la muzee, decît prin Ministerul de Interne” deoarece a constatat că o serie de foști membri ai partidelor istorice activau în turism și duceau o campanie dușmănoasă contra regimului. Drept urmare, aceștia trebuiau dați afară, iar “pentru ONT, muzee, biserici toți trebuie să fie angajați după o verificare în prealabil” (doc. 44).

În toamna lui 1972, situația din agricultură era critică, aceasta și datorită ploilor numeroase care au căzut. În consecință, Ceaușescu dispunea mobilizarea armatei și a elevilor la strânsul recoltei, folosirea rezervelor pentru depozitarea cerealelor, inclusiv a căminelor culturale și a școlilor, subliniind că “Prefer să închidem școlile 2–3 săptămâni decît să avem pierderi la recoltă”. Se constata și slaba aprovizionare a piețelor, existând o serie de deficiențe în privința calității pâinii, pretutindeni oamenii plîngându-se de acest lucru (doc.

7). În anul 1975 a fost luată o hotărâre benefică pentru lumea satelor, respectiv înființarea de abatoare comunale, de secții de prelucrare a laptelui, de brutării, de unități pentru valorificarea fructelor, precum și a unor prese pentru producerea uleiului necesar localității respective (doc. 135).

În cadrul Plenarei C.C. al PCR din 18–19 iunie 1973 s-a hotărât reluarea lucrărilor la Canalul Dunărea – Marea Neagră, Nicolae Ceaușescu având în vedere construirea de-a lungul cheiurilor a unor obiective industriale, a două sau trei bazine mai mari unde să fie realizate lacuri de acumulare, precum și amenajarea unor porturi (doc. 16).

Nici în domeniul turismului lucrurile nu stăteau prea bine, conducerea superioară de partid sesizând o serie de greutăți în aprovizionarea stațiunilor cu legume și zarzavaturi, lipsa de politețe și necinstea personalului și probleme legate de igienă (doc. 35).

Existau greutăți și în privința exporturilor, nefiind respectate contractele externe, Ceaușescu decizând să nu se mai livreze nimic în interior până când nu se realiza planul la export. De asemenea, era necesară creșterea calității produselor destinate vânzării în străinătate (doc. 56).

Situația din industrie nu s-a îndreptat nici la începutul anului 1975, iar în cadrul ședinței Comitetului Politic Executiv din 6 februarie se constata că planul producției globale pe 1974 nu a fost îndeplinit, utilajele nu se livrau la timp, multe erau de proastă calitate, o serie de obiective industriale nu au intrat în funcțiune. Liderul partidului atrăgea atenția că încă se mențin mari cheltuielile materiale, dorind ca să fie nominalizate întreprinderile care urmau să lucreze pentru export, decizând economisirea energiei electrice (doc. 75).

A urmat interzicerea importului de materii prime pentru industria textilă, a lemnului, transporturi, agricultură, România confruntându-se cu lipsa valutei. Importurile, în aceste condiții, urmau să se realizeze pentru “lucrurile unde am un export avantajos”, iar toată producția pentru nevoile interne trebuia să se realizeze numai cu materiale românești (doc. 111).

Pentru a micșora deficitul comercial, Ceaușescu cerea și reducerea la minimum a importului de medicamente, arătând că urma să cumpere medicamente numai la schimb, cerând și întocmirea unei liste cu produsele “care se pot reduce în țară ca să poată fi date la export” (doc. 114).

Și la Ministerul Industriei Ușoare existau mari deficiențe în privința calității produselor, care datorită acestui fapt erau respinse la export, dar și pe piața internă, în acest fel acumulându-se stocuri mari (doc. 115). Secretarul general al P.C.R. mai hotăra ca în anul 1975 orice import se putea realiza doar cu aprobarea sa (doc. 116).

Perioada prezentată în cadrul volumului s-a remarcat și prin schimbări importante în domeniile învățământului, culturii și presei. Astfel, în aprilie

1974, în cadrul unei ședințe a Secretariatului C.C. al PCR, secretarul general al PCR se pronunța pentru o integrare mai strânsă a Institutului de istorie a partidului cu Academia “Ștefan Gheorghiu” și cu Universitatea, inclusiv cu secția de istorie. Liderul comunist constata că în cadrul Institutului de istorie a partidului lucrau mai mulți “specialiști decât au fost la un moment dat membri ai partidului nostru”, propunând ca aceștia să predea istoria muncitorească și cea internațională în învățământul superior. Totodată, el preconiza ca Academia “Ștefan Gheorghiu” să îndrume și științele sociale din învățământul superior.

Anul 1975 este anul în care Nicolae Ceaușescu decidea ca științele sociale (doc. 27) să fie politizate, subliniind că “întregul învățământ filozofic trebuie desfășurat sub controlul partidului. Toți profesorii să fie selecționați și aprobați de partid” (doc. 76). “Nota referitoare la sinteza concluziilor controlului efectuat la învățământul filozofic superior”, elaborată de către Paul Niculescu-Mizil și Cornel Burtică și înaintată lui Nicolae Ceaușescu, evidenția că în privința compoziției sociale a studenților înscriși la cursurile de zi ale Facultății și secțiilor analizate (Facultățile de filosofie din București, Cluj-Napoca, Iași, secțiile de filosofie, psihologie, psiho-pedagogie specială și psiho-sociologie) aproape jumătate din totalul de 1.527 de studenți erau fii de muncitori și țărani, iar la secțiile de filosofie unde înscrierea la concursul de admitere s-a făcut pe baza recomandărilor de partid și U.T.C., ponderea fiilor de muncitori și țărani era de 59% la București, 55% la Iași și 49% la Cluj-Napoca. Având în vedere necesitățile relativ mici de cadre în domeniul filosofiei, sociologiei, psihologiei și pedagogiei, autorii documentului propuneau examinarea posibilității grupării acestor profile, precum și a restrângerii centrelor universitare în care funcționau facultăți sau secții de filosofie, pe domenii de activitate (doc. 105). Documentul a fost discutat în cadrul unei ședințe a Secretariatului C.C. al PCR., în care Paul Niculescu-Mizil arăta că a fost introdus un sistem mai sever de verificare la înscrierea candidaților la admitere, pentru a asigura o componență mai bună din punct de vedere ideologic, politic, profesional. Nicolae Ceaușescu sublinia că măsurile luate nu erau corespunzătoare, în România trebuia făcută o singură filosofie, înaintată, neputându-se preda filosofie marxistă la Academia “Ștefan Gheorghiu” și o altă filosofie în universități. În consecință trebuia realizată o transformare totală, însăși denumirea facultății urmând a fi schimbată, fiind necesară unificarea sau crearea unui consiliu unitar care să se ocupe cu predarea filosofiei și științelor sociale sub controlul partidului. El sublinia că se discutau lucruri mărunte, “dacă să primim sau să nu primim în facultate pe un fiu de popă. Parcă aceasta era problema importantă pe care trebuia s-o clarificăm acum?” (spre finele anilor '80 acest lucru nu a mai fost mărunț, fiii preoților nemaifiind primiți în facultățile de filozofie și istorie – n.n.). Trebuiau, de asemenea, verificate cadrele didactice care predau în facultățile respective,

atât în privința originii lor sociale, cât și a concepției politice pe care o aveau. Cornel Burtică propunea ca la facultățile de filosofie, dar și la altele, să se treacă pe sistemul recrutării de la Academia “Ștefan Gheorghiu”, iar liderul partidului sublinia că absolvenții facultăților de filosofie deveneau cadre politice (doc. 107).

În “Informare privind rezultatul concursului de admitere în învățământul superior, pentru anul universitar 1975–1976”, întocmită de către ministrul Educației și Învățământului, Paul Niculescu-Mizil, se sublinia că în urma aplicării indicațiilor conducerii de partid cu privire la recrutarea candidaților pentru facultățile cu profil ideologic (filozofie, sociologie, economie politică și planificare, istorie, istorie-geografie, drept, drept economic și administrativ, relații economice internaționale) a avut loc o îmbunătățire a compoziției sociale a acestora, remarcându-se o scădere a numărului și ponderii candidaților fii de intelectuali și funcționari (doc. 133).

În privința presei, în primăvara anului 1974 s-a decis o reducere substanțială a tirajelor, formatului, numărului de pagini, ritmului de apariție a ziarelor și revistelor, precum și dispariția unora dintre acestea, Ceaușescu arătând că acest lucru se impunea, în primul rând, pentru economisirea hârtiei (importată), toate aceste măsuri ducând și la disponibilizarea unei părți din personalul redacțional. Din discuții se degajă eforturile întreprinse de către Cornel Burtică, Dumitru Popescu, Paul Niculescu-Mizil sau Octavian Paler de a salva ce se mai putea salva (doc. 34).

În cadrul ședinței Comisiei pentru Elaborarea Programului Partidului Comunist Român din vara anului 1974, trebuie scoasă în evidență caracterizarea pe care Nicolae Ceaușescu a făcut-o Cominternului, subliniind că acesta a greșit fundamental când a negat independența partidelor comuniste, fiind transformat, încă de la început, într-un instrument al URSS-ului (doc. 43). La sfârșitul anului 1975 în cadrul Secretariatului C.C. al PCR a fost discutat proiectul tratatului de “Istorie militară a poporului român”, Nicolae Ceaușescu afirmând că războiul contra Ungariei din 1919 nu a fost unul de agresiune. Totodată el a respins categoric teza Cominternul potrivit căreia România era considerată un stat imperialist, că eliberarea Transilvaniei și Basarabiei constituiau acte agresive, expansioniste (doc. 136).

O problemă sensibilă cu care s-a confruntat conducerea de partid și de stat a fost cea a emigrării, în 1974 membrii Biroului Permanent al Comitetului Executiv al C.C. al PCR constatând creșterea solicitărilor de plecare definitivă din țară în raport cu anul 1972. Ilie Verdeț își exprima îngrijorarea privind numărul mare de cereri din partea celor cu studii superioare, iar Ion Ioniță constata numărul crescând de etnici români care doreau să părăsească definitiv România. Nicolae Ceaușescu arăta necesitatea ca autoritățile să fie mai

receptive față de evrei, care trebuiau lăsați să plece deoarece se plâneau peste tot, precum și intensificarea educației politice în rândul germanilor. În același timp se prevedea scoaterea din învățământ a cadrelor didactice ce solicitau plecarea definitivă din țară. De asemenea, s-a hotărât că cetățenii care emigrau pierdeau automat dreptul de proprietate, fără despăgubiri (doc. 52).

Autorii volumului surprind și cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu, care lua amploare în acei ani, Manea Mănescu, Gheorghe Pană, Gheorghe Rădulescu ieșind în evidență prin laudele aduse liderului comunist în timpul unei ședințe a Comitetului Executiv al C.C. al PCR (doc. 48).

Documentele prezentate în volumul de față ne arată că în perioada analizată conducerea superioară de partid se preocupa și de probleme minore, precum consumul de alcool. Astfel, Ceaușescu cerea închiderea barurilor și restaurantele la ora 1 noaptea, interzicerea reclamelor de băuturi alcoolice la televizor, precum și a vânzării votcii în țară (cu excepția câtorva restaurante), deoarece “s-au înmulțit pe străzi bețivii” (doc. 97).

Volumul III din *Istoria comunismului din România* ne prezintă o imagine obiectivă a României din anii 1972–1975, cu probleme economice din ce în ce mai serioase, cu reducerea tirajelor multor ziare și reviste, cu un control tot mai strict al partidului în privința facultăților de istorie și filosofie. În același timp, conducerea PCR continua procesul de subordonare a Securității, urmărind și anihilarea foștilor membri ai mișcării legionare aflați în acel moment în străinătate. Documentele incluse în volum evidențiază și modul de gândire al lui Nicolae Ceaușescu, personalitatea liderului comunist român. Drept urmare, lucrarea este deosebit de prețioasă pentru istoriografia română, sperând că demersul științific va fi continuat cu publicarea de noi volume.

Vasile Rămneanțu

Cătălin Augustin Stoica, *România continuă. Schimbare și adaptare în comunism și postcomunism*, Editura Humanitas, București, 2018, 278 p.

Cel mai recent volum publicat de sociologul Cătălin Augustin Stoica tratează, exploatând o gamă variată de surse, problematica continuităților cu trecutul, pe fondul schimbărilor radicale și a rupturilor politice profunde pe care România le-a suferit pe parcursul ultimilor 70 de ani. Prin “continuități” autorul se referă în primul rând “la indivizi și biografiile lor, structuri sociale de nivel mediu (rețele sociale), rutine și practici sociale, plus elemente culturale” (p. 13). În cuprinsul demersului propus, profesorul Stoica utilizează un set de concepte și metode de cercetare diverse, aferente atât sociologiei, cât și istoriei